

84(2=411.2)53
4-563

ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ ОБЛАСТЫНГ АЛБАТЫ
ТВОРЧЕСТВОЗЫНЫНГ ТУРАЗЫ

А. П. ЧЕХОВ

ТОЙ

ЖАНЫС ОЙЫНДУ
СЦЕНА

Горно-Алтайский областной
книжный издательство

1953

4395+

Горно-Алтайская область
* Библиотека *

02(182)
4-56

ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ ОБЛАСТЫН АЛБАТЫ
ТВОРЧЕСТВОЗЫНЫН ТУРАЗЫ

А. П. ЧЕХОВ

Т О И

ТАНҒЫС ОЙЫНДУ
СЦЕНА

Алтай тилге
Н. Г. Куранаков
кӧчӱрген

195 5
ИНВ. 43957

Горно-Алтайская Областная
* БИБЛИОТЕКА *

Горно-Алтайский областной
книжный издательство
1953

84 (2=411,2) / 53-6
4-563

ОЙНООР УЛУС

Евдоким Захарович Жигалов — отставкага чыккан коллежский регистратор.
Настасья Тимофеевна — онын үйи.
Дашенька — оlorдын кызы.
Эпаминонд Максимович Апломбов — оны сөстөп турган кижии.
Федор Яковлевич Ревунов-Қараулов — отставкага чыккан 2-чи рангту капитан.
Андрей Андреевич Нюнин — страховоу обществонын агенти.
Анна Марыновна Змеюкна — акушерка, 30 жашту, кызыл-күрөң платьелү.
Иван Михайлович Ять — телеграфист.
Харлампей Спиридонович Дымба — грек, кондитер.
Дмитрий Степанович Мозговой — матрос.
Шаферлер, кавалерлер, көдөчилер ле оной до өскө улус.

Действие кухмистр Андроновтын залдарынын бирүзинде өдүп жат.

Сүрекей жакшы жарыдып салган зал. Жүзүн-базын курсак тургузып койгон жаан столл. Фрак кийим кийип алган кбдочи-лакейлер столдын жанында шакпыражып жүрөт. Сценанын кийининде музыка кадрий ойыннын калганчы бблүгин ойнойт.

Змеюкина, Ять ла шафер сценаны өткүрө басып барадылар.

Змеюкина. Жок, жок, жок!

Ять (оны ээчий басып). Килезегер! Килезегер!

Змеюкина. Жок, жок, жок!

Шафер (олорды ээчий мендеп). Господалар, онойып жарабас! Слер кайда барып жадыгар? А гран-рон? Гран-грон силь-ву-пле!

Жүре бердилер. Настасья Тимофеевна ла Апломбов кирип келдилер.

Настасья Тимофеевна. Мени жүзүн-базын сбстөрлө өкпөлөткөнчө, слер барып танцевать этсегер жакшы болор эди.

Апломбов. Буттарымла жүзүн-жүүрледе мыйрындадарга, мен кандый бир Спиноза эмес. Мен аайлу-башту ла топ сагышту кижн, куру кей ойыннан кандый да соот көрббй жадым. Же керек танецтерде эмес. Бурулабагар, өрөкөн, мен слердин кылыгардын көп жанын ондобой турым. Темдектеп алгажын, айыл ичине керектү немелерден башка, слердин кызыгардын себине үзеери слер меге ойынду эки билет берер болгон жокпогор. Олор кайда?

Настасья Тимофеевна. Менин бажым ненин де учун оорый берди... Байла, жут сезип турган болгодый... Күннин жылыыры да жарт.

Апломбов. Слер мени мекелебегер. Слердин билеттеригер алым учун берилген деп, мен бүгүн ле билип алгам. Бурулабагар, өрөкөн, жангыс ла байлар онойдо кылынатам. Мен ачабымнан ондый эмезим ине — слердин билеттеригер меге керек жок, же мен бойымды кемге де болзо мекелетпезим. Мен слердин кызыгарды ырысту эткем, слер меге билеттерди

бүгүн ле бербезегер, мен слердинг кызыгарды кашага кожуп, жип саларым. Мен благородный кижил!

Настасья Тимофеевна (столды ајыктап, аяк-калбактарын тоолойт). Бир, эки, үч, төрт, беш...

Көдөчи. Мороженоны канайда экелетен деп повар сурап жат: ромло, мадерала кожо бо эмезе не де јокко бо?

Апломбов. Ромло. Аракы ас деп, ондо айыл ээзине айдыгар. База го-сотернаны тургуссын деп айдыгар. (Настасья Тимофеевнага). Бүгүн ужинде генерал кожо болор деп, слер сөзигер бергенеер, јоб тө ондый болгон. А ол кайда деп, сурап турым.

Настасья Тимофеевна. Мында, өрөкөн, мен бурулу эмес.

Апломбов. Кем бурулу?

Настасья Тимофеевна. Андрей Андреевич бурулу... Ол кече мында болгон, генералдын сыраңгай ла чын бойын экелеечи болгон. (Ушкүрөт). Байла, кайдаң да таппаган болор, оноң башка экелгедий эди... Биске ачу деп пе? Бойбыстың эрке балабыска бис нени де кысканбазыс. Генерал болзо, генерал...

Апломбов. Оноң ары... Мен ого сөс айдар өйгө јетире, Дашенькага ол бир Ять деп телеграфист јанажып јүргени бастыра улуска, ол тоодо слерге де, маман, јарт. Слер оны тойго не керек кычырганаар? Ондый айалга мениң күүнине јарабас деп, слер билгенеер бе?

Настасья Тимофеевна. Ээ, кем эдинг? Эпаминонд Максимович, кижил алгалы бир де күн өткөлөк, сен дезе бойыннын куучындарынгла мени де, Дашеньканы да чек ле кыйнап салдын. Бир жылдын бажында не болгой не? Кунукчыл ла кижил сен, о-ой кунукчыл!

Апломбов. Чын немени угар күүнигер јок по? Андый ба? Ол ло! А слер ак-чек болыгар. Мен слерден јүк ле јаңыс ак-чек болорын некеп турым!

Зал ажыра эжиктен экинчи эжик јаар танцевать эдил курган паралар өдөт. Ончозынаң озо Дашенька ла шафер, олордын кийининен Ять ла Змеюкина. Калганчы пара эмеш сондоп, оноң залда артат.

Жигалов ло Дымба киргилеп келеле, стол јаар басты.

Шафер (кыйгырат). Променад! Мсье, променад! (Сценаның кийининде.) Променад!

Паралар баргылайт.

Ять (Змеюкинага). Килезегер! Килезегер, эркетендү Анна Мартыновна!

Змеюкина. Бу слер кандый кижин... Бүгүн менде үн жок деп, мен слерге байадаг айтпай кайттым.

Ять. Жалынып турым слерге, кожондозогор! Жүк ле жангыс нотаны! Килезегер! Жүк ле жангыс нотаны!

Змеюкина. Чек ле күүнине тийдигер... **(Отурып, веер-Ять. Жок, слерде кижиге килегедий күүн-санаа чек жок! ле салкынданат.)**

Бу кире казыр бүткен кижиде, канча кире кайкамчылу үн бүткен, слерге јартын айдайын! Ондый үнле, акушер ижин этпей, јоннын јуундарында концерттер тургузып кожондоор керек, је айткан учун мени бурулабагар! Темдектегедий, слердинг бу фиоритура үнигер кандый сүрекей болуп угулат... **(Кожондойт.)** «Слерди сүүп јадым, эмди тура ол сүүш калас тегин де болзо...». Кайкамчылузын!

Змеюкина **(кожондойт)**. «Слерди сүүп јадым, сүүжерден де маат жок...». Мынызы ба?

Ять. Шак ла ол бойы! Кайкамчылу!

Змеюкина. Жок, менде бүгүн үн жок. Меер, веерле мен јаар салкындадаар... Изүзине! **(Апломбовко)**. Эпаминонд Максимыч, слер нениг учун кунукчыл? Жених кижиге оной-дорго јараар ба? Слерге ујат эмес пе, јфскинчилүзин! Је, не керегинде санааркап тураар?

Апломбов. Кижин алары — јаан учурлу алтам! Кандый ла немени кажы ла јанынаг тереңжиде шүүнип алар керек.

Змеюкина. Слер ончогор кандый јескинчилү улус! Слердинг јаныгарга отураарга мениг тыныжым буулат... Меге атмосфера керек! Угуп турыгар ба? Меге атмосфера беригер! **(Кожондойт)**.

Ять. Кайкамчылузын! Кайкамчылузын!

Змеюкина. Мен јаар эзиндегегер, эзиндегегер, оног башка мениг јүрегим тургуза ла јарыла берерин мен сезип турым. Меге нениг учун мынайып кей јетпей јат, айдып берер, баш болзын слерге.

Ять. Нениг учун дезе, слер терлей бергенигер-с...

Змеюкина. Фу, бу слер кандый быјар сөстү! Ондый быјар сөсти айтпагар!

Ять. Мен бурулу! Слер аристократический обществого үренип калганаар, онойып айтканыма тарынбагар, база...

Змеюкина. Ах, мени кыртыштандырбагар! Меге поэзия керек, кижин кайкагадый неме айдып беригер! Эзиндегегер, эзиндегегер...

Жигалов **(Дымбага)**. База бирден ууртайлы ба? **(Уруп јат)**. Кандый да ойдө ичсе кем жок. Эң јаан учурлу не-

ме, Харлампий Спиридонович, — бойынын керегин ундубас керек. Ичсе де, эдер керегигди ундуба... А ичер керек болзо, ненинг учун ичпейтен? Ичерге кем жок... Слердин су-кадыгар учун!

Ичип жадылар.

А слердин Грецияда тигрлер бар ба?

Дымба. Бар.

Жигалов. А арсландар?

Дымба. Арсландар да бар. Россияда ла эш неме цок, а Грецияда бастыразы бар. Менин адам да, таайларым да, карындаштарым да ондо, мында десе не де цок.

Жигалов. Гм... А кашалоттор Грецияда бар ба?

Дымба. Ончозы бар.

Настасья Тимофеевна (**өбөгөнине**). Эш-кереги жокко не ичер, не жиир? Улус текши келип отурар ой жеткен болгодый. Омарларды вилкала кадаба... Оны генералга тургускан. Келерден де маат жок...

Жигалов. А омарлар Грецияда бар ба?

Дымба. Бар... Ондо бастыра неме бар.

Жигалов. Гм... А коллежский регистраторлор бар ба?

Змеюкина. Грецияда атмосфера кандый болгонун мен жарт эзеп турум!

Жигалов. Оок-теек урчы-мекечилер база көп болор. Гректер армяндарга эмесе цыгандарга тунгей улус ине. Сеге агаштын мешкезин эмесе алтын балыгашты садып турар, бойы десе сенеги артыгынча сойып аларга албаданар. База бирден ууртайлы ба?

Настасья Тимофеевна. Калас ла тегин не ичер оны? Улус текши келип отурар ой жеткен. Он экинчи час...

Жигалов. Отурар болзо, отурар. Господадар, жалынып, сурап турум! Баш болзын, отурыгар! (**Кыйгырат**). Курсак ичгер! Жиит улустар!

Настасья Тимофеевна. Күндүлү айылчылар, сурап турубыс! Отурыгар!

Змеюкина (**столго отурып**). Меге поэзия беригер! А ол, шугаанчы, жоткон бедрейт, жоткондордо энчү бар чылап. Меге жоткон беригер!

Ять (**туура көрүп**). Якшынак үй кижиле! Сүүп жадым! Кулактарыма жетире сүүп жадым!

Дашенька, Мозговой, шаферлер, кавалерлер, баршнялар ла оной до өскө улус киредилер. Ончозы табыштанып столго отурып жадылар, бир кезекке пауза, музыка марш ойнойт.

Мозговой (өрө туруп). Господалар! Мен слерге мындый неме айдар учурлу... Бистерде сүрекей көп тосттор ло куучындар белетелген. Сакыбай, тургуза ла баштайлыктар. Господалар, жагы алыжып турган улус учун тост ичеликтер деп, жөн чыгарып турум!

Музыка туш ойноп жат. Ура. Рюмкаларды чагыштыргылайт.

Ачу!

Он чолоры. Ачу! Ачу!

Апломбов ло Дашенька окшожып жат.

Я ть. Господалар, бу зал база бу бастыра журт, сүрекей сүрлү деп, мен слерге чын айдар учурлу. Сүрекей жакшы, кайкамчылу жараш! Жагыс ла жаан жыргалга не жетпей турганын билеригер бе? Электрический от жетпей жат. Айткан учун бурулабагар! Бастыра ороондордо электрический жарыткышла тузаланып жадылар, жагыс ла Россия сондоп калган.

Жигалов (терен шүүнүп). Электричество... Гм... А менин шүүлтемле болзо, электрический жарыткыш — жүк ле меке... Оноор ло изү косты суга берийеле, улустын көзин мекелеерге умзангылаар! Жок, карындаш, сен жарыткыш берип турган болзонг, кос эмес, кандый бир чындык, колло тудуп көргөдй, кандый бир агылу неме бер! Сен от бер — ондоп жадын ба? — сагышта ла санангадйй неме эмес, оттын бойын бер!

Я ть. Слер электрический батареяны, ол неден эдилгенин көргөн болзогор, ол тушта өскөртө куучынданар эдигер.

Жигалов. Көрөр күүним де жок. Ол жүк ле меке. Карануй улусты мекелеп жадаар... Олордын калганчы күчин сыгып жадаар... Олорды, ол бир немелерди билерис... А слер, господин иит кижн, меке-төгүннин адаанын алганча, ол аракыдаг ичип, өскө улуска уруп берзегер артык болор эди. Эйе, чыпчын!

Апломбов. Мен слерде жөп, адабыс. Учёный улустын куучынын куучындажары биске не керек? Научный шүүлте аайынча жүзүн-базын жагы табынтылар керегинде эрмектежеринег мен бойым да мойнобогодыйым, же ого өскө ой бар! (Дашенькага). Сенин шүүлтенгле болзо кандый, машер?

Дашенька. Олор бойынын бичикчи болгонын көргүзерге, жаантайын ла жарты жок неме керегинде эрмектенет.

Настасья Тимофеевна. Кудайга баш, үредүзи жокко до жажазабыс, үчинчи кызыбысты жакшы кижиге берип жадыс.

Слердин сөзигерле бис бичик-биллик билбес улус болзобис, слер биске нениң учун јүредер? Бойыгардын бичикчи улустарга барар керек!

Я т ь. Мен, Настасья Тимофеевна, слердин билегерди јаантайын күндүүлү көрүп јүредим, је электрический жарыткыш керегинде эрмектензем де, мен оны тееркеп айдып турган эмес. Керек десе бу аракыны да ичип ийерим. Дарья Евдокимовна јакшы женихтү болзын деп, мен јаантайын бастыра күүнимнен күүнзеп туратам. Бистинг өйдө, Настасья Тимофеевна, јакшы кижиге барарга күч. Эмди кажы ла кижиге бойына јилбилү, аказы көп кижиге аларга умзанат...

А п л о м б о в. Онызы оспоктоп айтканы!

Я т ь (**коркып**). Мында кандый да оспоктош јок... Мен мында отурган улус керегинде айтпадым... Оны мен тегин ле... текши айттым... Бир јаманымды таштаар! Слер сүүжип алыжып турганаарды бастыра улус билер... Септеп берген неме ол не де эмес.

Н а с т а с ь я Т и м о ф е е в н а. Јок, не де эмес деп айдарга јарабас! Сен эрмектензен де, кайракан, артык сөс айтпа. Ару акчазыла бир мунг салковойго үзеери бис үч кайырчак кийим, төжөк-јастык ла айыл ичиндеги бастыра немелерди берип јадыс. Ондый септи барып өскө јерден таап көрзөг!

Я т ь. Меге кем јок... Мебель, чындап та, јакшы, база... база кайырчактар да кем јок, је мен, оларды оспоктоды деп, олардын тарынып турганы аайынча айткам.

Н а с т а с ь я Т и м о ф е е в н а. А слер оспоктобогор. Бис слерди, слердин ада-энегердег улам күндүлеп, тойго кычырганыс, а слер десе јүзүн-јүкпүр сөстөр айдадаар. Эпаминонд Максимович кижини јөөжөгө болуп алып туры деп билген болзогор, эртеден не унчукпадаар? (**Бйламырап**). Мен оны, менин балачагымды, айса болзо, изумруд алмазтан баалу эрјенедий чеберлеп, азырап, сугарып, эркелегем...

А п л о м б о в. Слер де бүдүп тураар ба? Быйан болзын, өрөкөн, слерге! Баштан-баш болзын, слерге! (**Ятька**). А слер, господин Ять, меге таныш та болзогор, өскө кижининг јуртында мындый шугаан эдерге мен слерге бербезим! Мынан ары кедери чыгаар!

Я т ь. Онызы не дегени?

А п л о м б о в. Слер, мен чылап ок, ак-чек кижиге болыгар! Јаңыс сөслө болзо, слер мынан кедери чыгаар!

Музыка туш ойноп јат.

Кавалер (Апломбовко). Же токто! Болор сеге! Чуулда-
жарга жараар ба? Отур! Беришпе!

Ять. Мен кем жок... Мен дезе... Ондоп то турганым жок...
Керек жок болзо, мен жүре де берейин... Озо баштап слер менин
беш салковой акчамды беригер, өткөн жылда пике жилет садын
аларга бдүшке алганаар сагыжаарга кирет пе, жаман айтты
деп бурулабагар. База бир эмеш ичеле... Жүре берерим, же слер
элден озо алымыгарды төлөп береер.

Кавалер. Же болор, болор! Жетти! Болор-болбос керектен
улам чугулдажарга жараар ба?

Шафер (кыйгырып). Невестанын ада-энези, Евдоким За-
харычтын ла Настасья Тимофеевнанын су-кадык болоры
учун!

Музыка туш ойнойт. Ура.

**Жигалов (күндүүге жүрөксип, ары-бери бурулып, энгейип
гурат).** Баштан-баш болзын слерге! Күндүлү айылчыларым!
Бисти ундубай келгенигер учун, жескинбегенер учун, слерге сү-
рекей жаан күндүүм жетиредим! Мен кандый бир кулугур деп,
эмезе менен меке кылык чыгар деп сананбагар да! Акту
сагыжымнаг жакшы улусты күндүлеерге нени де кысканбазым!
Баштан-баш болзын слерге! **(Улусты окшойт).**

Дашенька (энезине). Кару энем, слер неге ыйлап оту-
раар? Мен сүрекей ырысту инем!

Апломбов. Маман удабастан айрылыжатанын сагышка
алынат. Онын ордына бис экүдин жуукта жаңы эрмектешкен
эрмекти санаазына алынга жакшы болор эди.

Ять. Ыйлабагар, Настасья Тимофеевна! Слер сананзагар:
кижинин ыйы ол не? Теп ле тегин психиатрия, база не де эмес!

Жигалов. А кызыл мешкелер Грецияда бар ба?

Дымба. Бар. Ондо не ле неме бар.

Жигалов. А ак мешкелер, байла, жок болор.

Дымба. Ак та мешкелер бар. Бастыра бар.

Мозговой. Харлампий Спиридоныч, слердин куучын ай-
дар өйнгер жетти! Господалар, ол куучын айтсын!

Ончолоры (Дымбага). Куучын! Куучын! Эмди слердин
өй!

Дымба. Онызы не керектү неме? Мен бир де неме ондо
бой турым... Онызы не?

Змеюкина. Жок, жок! Мойноор деп сананбагар! Эмди
слер айдар учурлу! Орө турыгар!

Дымба (кемзинип, өрө турды). Мен ондый неме айдар...
кажызы Россия ла кажызы Греция. Эмди Россияда кандый

улус, Грецияда кандый база ондый ок... База талайла цўзўп цўрген каравиялар, орустап айтса керептер керегинде, а церле дезе цўзўп-базын кажы бир темир цолдор. Мен цакшы билерим... Бис гректер, слер орустар, меге дезе бир де неме керек цок... Мен ондый неме айдар... кажызы Россия, кажызы Греция.

Нюнин кирип келет.

Н ю н и н. Акыраар, господалар, ажанбагар! Сакып алыгар! Настасья Тимофеевна, бир ле минутка! Бейин келигер! **(Бойы тыныстап, Настасья Тимофеевнаны туура јединди.)** Уксагар... Эмди ле генерал келер... Јўк ле арайдаг таптым... Сўрекей шыраладым... Чын генералдыг бойы, эттў-канду, кўрўмјилў кеберлў, карып калган кижы, сегизен јашка јуукташкан болор, оног болбозо тогузанга јеткен болгодый...

Н а с т а с ь я Т и м о ф е е в н а. Ол качан келетен?

Н ю н и н. Тургуза ла. Меге эр јажына алкыш јетиреререр. Генерал эмес, јилек, Буланже ине! Кандый бир пехота эмес, инфантерия эмес, флотский! Јамызы аайынча ол экинчи рангтыг капитаны, а олордыйыла, талай јангыла болзо, генерал-майорго тўнгей, эмезе гражданский аайынча дезе — действительный статский советник. Сырагай ла тўп-тўнгей. Керек дезе оног бийик те!

Н а с т а с ь я Т и м о ф е е в н а. Сен мени мекелебей турып ба, Андриюшенька?

Н ю н и н. Је болды, мен мекечи бедим? Санааркабагар!

Н а с т а с ь я Т и м о ф е е в н а **(ўшкўрип)**. Теп-тегин акча чыгымдаарга болбой турбай база, Андриюшенька...

Н ю н и н. Санааркабагар! Генерал эмес, чек ле картина! **(Ўнин кўдўрип.)** Мен дезе ого мынайда айткам: «Бисти, ваше превосходительство, сырагай ла ундуп салгандар! Азыйгы таныштарды, ваше превосходительство, ундыырга јарабас! Настасья Тимофеевна слерге јаан бон чуулду дегем!» **(Стол јаар базып, отурды.)** А ол дезе «О, менин најым, мен женихлетаныш эмес, ого канайып баратам?» — деди. «Је, болды, ваше превосходительство, бу не чўмделедеер? Жених сўрекей јакшы, ачык-јарык кижы дедим. Ссудный кассада не ле неменин баазын тургузар иште иштеп јат дедим, ол кандый бир илјиркей, эмезе кајыл кыдат кўзўр деп, слер, ваше превосходительство, санаанбагар дедим. Ссудный кассаларда эмди благородный ўй улус та иштеп јат дедим». Ол менин ийинимди колыла таптап салды, оног бис оныла кожо гавайский сигарадан алып, бир-

деп тартып алдыс, эмди десе ол келип јат... Акыраар, господа-лар, ажанбагар...

Апломбов. Ол качан келер?

Нюнин. Эмди ле. Мен онын айылынан чыгарымда, ол каложын кийип турган эди. Акыраар, господалар, ажанбагар.

Апломбов. Айдарда марш ойнозын деп айдар керек...

Нюнин (кыйгырат). Эй, музыканттар! Марш!

Музыка бир минутка марш ойнойт.

Лакей (докладывать эдет). Господин Ревунов-Караулов келди.

Жигалов, Настасья Тимофеевна ла Нюнин уткуп јүгүрдирлер. Ревунов-Караулов кирди.

Настасья Тимофеевна (бажын энейтип). Орө отураар, ваше превосходительство! Келгенеер сүрекей јакшы!

Ревунов. Сүрекей јакшы!

Жигалов. Бис, ваше превосходительство, бай эмес, би-йик улус эмес, тегин, јабыс улус, је бистен кандый бир төгүн-меке болор деп сананбагар. Јакшы улус бистинг айылда төрдө отуратан, бис нени де кысканбазыбыс. Орө отураар, сурап турыбыс!

Ревунов. Сүрекей сүүнедим!

Нюнин. Бу улусла мен слерди таныштырайын, ваше пре-восходительство! Бу јангы ла кижип алып турган Эпаминонд Максимович Апломбов бойынын јангы чыккан... Јок јангы алышкан үйиле! Мынызы Иван Михайлович Ять, телеграфта иштеп турган служащий! Бу кижип десе кондитерский иште турган греческий атту, өскө орооннын кижизи — Харлампий Спиридонич Дымба! Мынызы Осип Лукич Бабельмандебский! База оног до ары... Арткандары ончозы не де эмес. Отуры-гар, ваше превосходительство!

Ревунов. Сүрекей! Обрқобөгөр, господалар, Андрюшага мен бир-эки сөс айдарга турым. (Нюнинди туура апарат.) Мен, карындаш, эмеш уйатка калдым... Сен мени ваше пре-восходительство деп адап јадын? Мен генерал эмес инем? 2-чи ранг капитан — ол полковниктен де јабыс.

Нюнин (онын кулагына, үскер кижиге чилеп, айдат). Билерим, је, Федор Яковлевич, бис слерди ваше превосходи-тельство деп айдалы, өрөкөн! Мында јаткан биле патриар-хальный болгонын билеригер бе, јажы јаан улусты сүүйтен, јамы-јаанга күүндү...

Ревунов. Э-э, ондый болзо, чын... (стол јаар базап.) Сүрекей!

Настасья Тимофеевна. Отурыгар, ваше превосходительство! Ооркөбөгөр! Курсактанаар, ваше превосходительство! Биске чугулдабагар, слер бойыгардын айылыгарда кеен-кееркешке үренип калганаар, бисте дезе бир де чүм жок!

Ревунов (жетире укпай). Не дийдер-с? Гм... Э-э (Пауза.) Э-э... Озогы өйдө улус чүми жок журтап жаткан, жүрүмин жарадып туратандар. Мен жаан жамылу да кижиге болзом, бир де чүм жок жадырым... Бүгүн Андриуша меге келеле, мени бого, бу тойго кычырган. Мен таныш кижиге эмес, мен ого канайып барарым деп айттым? Эмеш эп жок! Ол дезе «олор чүми жок, патриархальный улус, кандый ла айылчыларга сүүнер»... деди, же ондый болзо, не барбас? Сүрекей сүүндим. Айылымда меге, жагыскандыра жаткан кижиге, сүрекей эрикченг, мениг тойдо айылчы болуп отураарым кандый бир кижиге жарамыкту болор болзо, барайын ок деп жөпсиндим...

Жигалов. Онойдордо ак-санаагарла келдигер бе, ваше превосходительство? Сүрекей жакшы! Мен бойым, кандый да төгүн-меке билбес, чуми жок кижиге, ондый ок улусты сүүн жадым. Ажанаар, ваше превосходительство!

Апломбов. Слер отставкага чыккалы узак болды ба, ваше превосходительство?

Ревунов. А? Ээ, ээ... ондый... Онызы чын. Ээ-э... же акырзагар, бу не болуп баады, чындап? Селёдка ачу... калаш та ачу. Лириге болбос!

Ончолоры. Ачу! Ачу!

Апломбов ло Дашенька окшо жот.

Ревунов. Хе-хе-хе... Слердин су-кадыгар учун. (Пауза.) Ээ-с... Озогы тушта не де неме бир де чүми жок болгон, ондый айалганы текши жараткылайтан... Мен чүми жок немени сүүйтөм... Мен карыган инем, отставкага 1865 жылда чыккам... Мен жетен эки жашту... Эйе. Же озогы да тушта, кажы бирде, бай жатканын көргүзөргө база сүүйтендер, же онызы жокко канайып болор, же... (Мозговойды көрөлө.) Слер, байла... матрос болгодыйаар?

Мозговой. Чып-чын, ондый.

Ревунов. Эйе... Ондый... Ээ... Талай служба качан да күч. Санангадый ла баштынг меззин артаткадый немелер ондо бар. Кандый ла бир кичинек сөс бойы аңгылу шүүлтөлү деп айткадый! Темдектегежин: марсовыйлар ванталар сайын фокко ло гротко! Онойып айтканы не учурлу? Матрос оны байла, ондоп жат. Хе-хе. Сырагай ла математикадый!

Н ю н и н. Ваше превосходительство Федор Яковлевич Ре-
вунов-Карауловтың су-кадыгы учун!

Музыка туш ойнойт. Ура.

Я т ь. Же слер, ваше превосходительство, флотский служба кўч деп жангы ла эрмектендигер ине. А телеграфта иштейтени онон жеңил болгон бо? Эмди, ваше превосходительство, бир де кижы, французский ле немецкий тилле кычырарын ла бичириин билбес болзо, телеграфный службага кирип болбой јат. Же бистинг иште сыраңгай ла кўч дегени, телеграммалар аткаратаны. Коркушту кўч! Уксагар да.

Телеграфный станокко өткөһһп, столды вилкала токулдадат.

Ревунов. Онызы не дегени?

Я т ь. Ол не дезе: мен слерди, ваше превосходительство, јакшы кўһнеер учун кўндүлү көрдим. Слер жеңил деп бодоп тураар ба? База угыгар. **(Токулдадат.)**

Ревунов. Слер тыгыда согоор... Укпай јадым...

Я т ь. А мынызы не дегени дезе: мадам, мен слерди кучактанып алып отурганыма, кандый ырысту!

Ревунов. Слер кандый мадам керегинде айдадыгар? Ээ... **(Мозговойго.)** Јаан салкын айас барадала дезе база брамсельдерди ле бом-брамсельдерди тургузар керек болзо чы! Мындый команда берер керек: салинговыйлар брамсельдер ле бом-брамсельдер јаар ванталарга... бу өйдө дезе, байкандарды реяларда көдүрип туратан чылап, төмөн јабыста брамга ла бом-брам-шкотторго, фалдаларга ла брастарга тура бердилер...

Ш а ф е р **(өрө туруп)**. Кўндүлү каандар ла кўндүлү абакай...

Ревунов **(эрмекке јара кирижип)**. Ээ-с... Јүзүн-базын командалар ас беди... Ээ... Брам ла бом-брам-шкоттор пшел фалдаларды тартыгар! Јакшы ба? Же бу не дегени, онын учуры кандый дезе? А! Ол сүрекеј јарт! Брам ла бом-брам-шкоттор, билеригер бе, ончолоры тарткылап, бастыра фалдаларды... кенетийин ле көдүрет! Ол ок тушта — бом-брам-шкотторды ла бом-брам-фалдаларды көдүрер тужында тендеп јадылар, а бу ок өйдө дезе, байкандарынан брастарды, керектү кемине јетире когызыда божодып јат, а качан шкоттор чирей тартылганда, фалдар јерине јетире көдүрилип чыкканда, брам ла бом-брастар чөйө тартыла берген тушта, байкандар салкыннын аайына келиштире јайыла берер...

Н ю н и н **(Ревуновко)**. Федор Яковлевич, айыл ээзи үй

кижи слерди кандый бир өскө неме керегинде куучындазын деп сурап туру. Бу эрмегеер айылчыларга јарт эмес, оту-рарга эрикчил...

Ревунов. Не дийдинг? Кемге эрикчил? **(Мозговойго.)** Ой былар! А кереп бастыра байкандарды јайылганча он гал-сла бейдевинд јаткан болзо, оног оны фордевинд ажыра бол-годый эдер керек тушта... команданы канайда берер керек? Бот мынайда: ончолоры фордевинд ажыра өрө чыксындар деп сыгырар! Хе-хе...

Нюнин. Федор Яковлевич, болды! Ажанаар.

Ревунов. Ончозы чыгара јүгүрген кийининде тургуза ла мындый команда берер: јангыс јерге турыгар, бурулта фордевинд ажыра! Эх, јүрүм кандый! Команданы берип ту-рарын, бойын дезе, матростор канайда бойлорынын јерлери сайын, јалкын чылап, јүгүрижип, брамдарды ла брастарды туш-башка апаргылап турганын көрүп турарын. Онойып ту-рала чыдажып болбой, ай уулдар, ай күлүктер! деп кыйгы-рып ийерин. **(Какап, јөдүлдей берди.)**

Шафер **(пауза боло бергенин тuzаланып, мендейт).** Бу бүгүнгү күнде, бис ончобыс јангыс јерге јуулыжып алала, биестин ончобыстын текши сүүп турган...

Ревунов **(кере-јара кирижип).** Ээ-с! Мыны ончозын ундубас керек! Темдектегежин: фока-шкот, грота-шкотты јара тартыгар!..

Шафер **(тарынып).** Бу не кере-јара кирижет? Бу бойы-ла болзо, бис бир де куучын айдып болбозыс!

Настасья Тимофеевна. Бис карануй улус, ваше превосходительство, мынанг бир де неме ондобой јадыс, онын ордына слер кандый бир келишкедий айалгалу куучын айтсагар...

Ревунов **(јетире угуп болбой).** Мен ажанган эдим, быйан болзын. Кастын эдин јигер дедигер бе? Быйан болзын... Эйе. Озогызы сагыжыма кирди... Кижининг сагыжына кандый јакшы, ондый ине, јинт уул! Кандый да карык санаа билбей, талайла јүзүп барадарын..., **(ыйламзыраганду)** качан вершлаг бурулта эткенде, канча кире сүүнчилү болотон эди, сагыжы-гарга кирет пе?! Бу маневр керегинде сананза кандый талай-чынын јүреги шимирт этпес?! Текши өрө чыксын, вершлаг бурулта деп команда јангылана ла берзе, бастыра улусты электричествонын чедиргени өдө коно бергендий болотон. Ко-мандирлерден ала калганчы матроско јетире — бастыралары силкине берер...

Змеюкина. Эрикчилин! Эрикчилин!

Ревунов (жетире угуп болбой). Быйан болзын, мен ажангам. (Макатып.) Ончозы белетенгилеп алала, эн бийик жамылу офицердег көстөрүн албай, көрүп тургылаар... фоковый ла гротовый брастарга он јаны јаар, кросельный брастарга сол јаны јаар, контробаска сол јаны јаар деп, офицер команда берет. Бастыразын тургуза ла бүдүрүп салар... фокашкот, кливер-шкот тарада тартыгар... он јанындагы бортко! (Өрө туруп чыгат.) Көрөп салкын јаар удурла бурула берет, учкаары байкандар түрүлте согулат. Јаан офицер дезе:— брастарда, брастарда эстегилебеер, бойы дезе грот-марселдег көстөрүн албай турар, учкаары, бир байкан јайыла берген тушта, јартап айтса, бурулар тушта, күкүрт кеберлү команда јангылана берер: пшел брастар, грот-марсе буллель беригер! Бу өйдө не ле неме түжүп чыкырап турар, — сырагај ла вавилонский шугаан!—бастыра керектер бир де јастыра јогынан бүдер. Ол ло бурула берер!

Настасья Тимофеевна (ачурканып). Слер генерал, јаман кылынып јадыгар... Карыган-јашта ујалатан болзогор кайдат!

Ревунов. Котлет дезеер бе? Јок, јибедим... баш болзын слерге.

Настасья Тимофеевна (тыг кыйгырып). Карыган јаштуда ујалатан болзогор деп айдадым! Генерал да болзогор јаман кылынып јадыгар!

Нюнин (кемзинип). Господалар, је болгой... онойдорго јараар ба? Чындап...

Ревунов. Чындап айтса мен генерал эмес, а экинчи ранг капитан, рангтар керегинде военный табель аайынча болзо, полковникке түпгей.

Настасья Тимофеевна. Генерал эмес болзогор, акчаны не керек алганаар? Бис акчаны слерге јаман кылык этсин деп бербегенис!

Ревунов (кайкап). Кандый акчаны?

Настасья Тимофеевна. Кандыйы јарт. Андрей Андреевич ажыра јирме бешти алганыгар... (Нюнинге.) А сеге, Андрюша, килинчек болор! Мындый кижини јалдап экелзин деп мен сени сурабагам!

Нюнин. Је болгой... Је унчукпазаар! Онойып айдарга јараар ба?

Ревунов. Јалдап алган... төлөгөн... Бу не мындый?

Апломбов. Акыраар, өрөкөн... Слер Андрей Андреевичтен 25 салковойды алган јогоор бо?

Ревунов. Кандый 25 салковойды? (Ондоп ийеле.) Он-
дый туры ине! Эмди мен ончозын онгоодым... Кандый жескин-
чилү! Кандый жескинчилү керек!

Апломбов. Слер акчаны алган бедеер?

Ревунов. Мен кандый да акча албадым! Ары кедери
барыгар! (Столдог чыгат.) Кандый жескинчилү! Кандый уйат-
ту. Карыган кижини, талайчыны, ады-чуузы чыккан офицерди
бу кире жамандаарга ба!.. Бу эмеш онду улус болзо, мен
дуэльге кычырар эдим, а эмди мен нени эдер аргам бар? (Алаа-
тып.) Эжик кайда? Кайдаар ууланып баратан? Мени чыгар-
зан, киж! Эй киж! (Эжик жаар басты.) Кандый уйатту!
Кандый жескинчилү!

Настасья Тимофеевна. Андрюшенька, 25 салко-
вой кайда не?

Нюнин. Же, ондый болор-болбос неме керегинде айдарга
да жараар ба? Ол неме бе! Мында ончо улус сүүнижип жат,
слер дезе, та нениг керегинде... көрмөс билер слерди! (Кый-
гырат.) Алышкан јииттердинг су-кадыгы учун! Музыка марш!
Музыка!

Музыка марш ойнойт.

Јииттердинг су-кадыгы учун!

Змеюкина. Меге кей јетпей јат! Меге атмосфера берзе-
гер! Слердинг јаныгарга мениг тыныжым буулып јат.

Ять (маказырап). Сүрлүзин! Сүрлүзин!

Табыш.

Шафер (ончолорынан тыг кыйгырарга күүренип). Күн-
дүлү каандар, күндүлү абакайлар! Бүгүнгү деп айткадый,
күнде...

К õ ж õ г õ

РЕЖИССЕРСКИЙ АЖАРУЛАР

«Той» деген пьеса Чеховтың драматургиясында аңгылу жерде туруп жат. Ол бойынның водевилдерин оңчозын «коқыр» деп адап турган. «Тойды» десе ол «сцена» деп адаган. Оңдый да болзо, бу пьесаны саат ойдин туркунына — «Жарты жок учуралдарлу водевил» эдип тургузатандар. Ол ортодо десе, автор бойы костотон жанровый башказы жаан учурлу болуп жат. Бу произведениени жанрын кубултып, оның шоодып айдылганын жымжадып, соот шүүтелүү юморло селигилеп, азыгы постановщиктер пьесаның идеяный чын учурын кубултып туратандар.

Чеховтың бу жакшынак пьесазын сатирический ле бүдүүлү бойын, оның чындык идеяный учурын орныктырып, баштапкы ла катап жангыс ла советский театр тургускан. Мещанствоның тынчу калыгын жамандап, Чехов бу пьесада азыгы, революциядан озогы, карануй жүрүмдү Россияның обывательдеринин духовный жанынан жабыс болгону, төгүнчизин ле моральный жанынан кирлүзин, оок, жабыс жилбүлү болгондорын ла кижжи жүзин базынчыкту көрөтөнин кату шоодып салган.

Чехов жипт тушта оңдый обывательдер керегинде Таганрогто сүрекей көп бичип туратан. Бу пьеса десе ол пьесалардын органический улалтазы болуп жат. Москвада журтап жаткан ойинин туркунына мещандардын жадын-жүрүмин көрүп жүргени писателге жаңы материал болды. 1884 жылда ол «Генералду той» деп юмористический куучын бичиген, оны десе 1889 жылда «Той» деп атту жангыс актту пьеса эдип такып бичиген.

Мещанствоны шоодып турган чындык, чокум өткүн сатира ак-жарыкка чыкканынан ала алтан жылдан ажа берди. Ле бистин де бийдө ол сценанга түшпей, улус ортодо сүрекей жаан жилбүлү болуп көрүлет.

Ревунов-Карауловтың ла пьесада ойноп турган өскө дө улустың ортодо аңгылу башказын сүрекей кичееп көргүсө, «Тойдын» сатирический бүдүммин, мещанствоны шоодып турган күүн-санаазын режиссер чындык ачып жангыс ла ол тушта жарт көргүзер.

Ревунов-Караулов — комический персонал эмес. Ол сүрекей карыган, кулактан жетире улкас кижжи, ол жаньскан отура эригип, чылап калган. Оны тойго кычырып экелген «патриархальный, бир де чүми жок улустың» жакшы күүнине акту сагыжына бүдүн, тоолу бокал аракы ичеле, бу «отставкага чыккан экинчи ранг капитан» күүн-күчи жымжап, ого бойына сырангай ла жарамыкту ла жилбүлү көрүнүп турган иш керегинде, — таллай служба керегинде, — карый берген бойы калырап отурат.

Ол «тойдын генералы» эмес болгон болзо, Жигаловтор кулгугур кылыкту Нюнингге 25 салковой акчаны, оның мында айылчы болоры учун төлөбөтөн болзо, оның калыражын бир де кижжи ажарыбас эди. Ле Жигаловтор 25 салковойды төлөп береле, «генерал» тойдогы улусты соододып, олардын тойына мак жайзын деп, күүнзейдилер. Ле олардын алдында генерал эмес кижжи болуп калганын билеле, олар оны сүрекей тын жамандап сал-

1955
ИИВ.У.957

дылар. «Карыган кижини, талайчыны, ады-чуузы чыккан офицерди бу кире жамандаарга ба!» деп, Ревунов-Қараулов айдат, онойып жамандаганына кемзинип, уйалганына эжикти таап болбой, бойынын алдында эш-неме көрүп болбой барат. Бу бир де бурузы жокко, моральный жанынан базындырганын жүрүмде ол чыдап өткүрер аргазы жок болгодый.

«Тойдын» персонажтары ончозы бир түнгей: олор бастыразы кижикүүнү жок. Олордын кажызы ла жүк ле бойын кичеейт. Онызы учурал эмес, озо тушта мешан улустын кылык-жангы ончозы ондый болгон.

Жигалов не ле немеден ле бастыра улустан жүк ле жангы меке-төгүнди көрүп, кемге де болзо бүтпей жат. Электрический жарыткыштан да мекени таап көрөт, онон улам «сагышта ла сананар неме эмес, оттын бойын...» некеп жат.

Ачап ла төгүнчи Настасья Тимофеевна кысты септегени меке болуп турганын жених тойдон озо билип салбазын деп, генералга эш-кереги жокко көп акча төлөп ийбезин деп, коркып турат.

Апломбов — сүрекей серемжилү ле тарыпчаак кижик, бастыра улустан бойын бийик бодоп турганын бийинег өткүрө. Ол Дашеньканы «ырысту эткенине» сүрөөн бүдүнөт. Бу энирге онын жаантайы серенчек ле тарыпчаак кебери тойдо онын соперниги Ять кирижип турганынан ла энчи керегинде оны мекелегилеп турганынан улам там ла чамчылып калган.

Нюнин — авантюрист ле жулик кижик, агентура ажыра кылынбай, тойго генералды кычырганы учун ого берер «гонорарды» бойына мензинип алганы жарт, ого түнгей жүзүн-жүүр кирелтелер бедреп андап жүрген кижик.

Змеюкина — бойын «балдын кааны» аайлу-бодойт, ол бойын тойго кирижип турган улустан канча кире бийик турганын бастыра бар аргаларыла көргүзөт. Иностранний сөстөрдик аайы-бажы жогынан тузаланат, всерле эзиндеп, жаркырада каткырат, эр улусла тееркежет, өскө улустын эрмегин укпай, жаантайын бойын ла жараш көрөт. «Атмосфера» деп сөсти билериле мактанарга ол «меге изүү» деп мындылат, ол бойы кожондоор күүндү, же оны жалынып суразындар деп, өнбөтийин мойноп турат. Оны Греция бир де эмеш илбиркетпей жат, же ондый да болзо, ол бойын мен «канча кире культуруңы, илбиркек кижик» деп көргүзөргө амадап, Дымбаны кичееип угуп отурат.

Телеграфист Ять бойын база да сүрекей жаан культуруңы кижик деп бодонот. «Айтканым учун бурулабагар», «слерге айдайын» деп айдатаны, эпчил күүндү эрмектежеринин эн бийик кебери болуп жат деп, ого көрүнөт. Бойын бойы бодонбос, неден де жабыс бүдүмдү кижик, өскөлөрине көрө, ол не ле болгонына сүрекей түрген ажаарып турат, же кажы ла кижиге жүк ле жалганчып, жарамзып турганынын шылтузында аякчып болот.

«Грек-кондитер» Дымба орус тилин жакшы билбес, ого жарт эмес улустын ортозында бойын өскө жердин кижизин кирелү бодонзо до, бастыра улуска көрө, бойын анайда ок бийик бодонуп турат. Айландыра не болуп турганын бозоккой аярыбайт.

Дашенька — чын ла мешанканын бойы, кемзинер жангы жок, көк жалку бала. Жараш эмес чырайлу кыс, онон байла, женихтер жангы катап качкан эмес болгодый, ол шакпыртту ал-сагыштан ла ырысту болорго турганынан санаазы мокорыл калган. Той үзүлүп калбазын деп, онын сагыжында ырыс коркышла удурлажып жат. Онын айдары жүк ле эки эрмек. Телеграфист Ятка — «Олор бойынын бичикчи болгонун көргүзөргө күүнөп, жаантайын ла жаргы жок неме керегинде эрмектенет» — деп айткан сөстөри, текши жарт болды.

Пьесада ойноп турган улус бойы бойлоры ортодо текши өштүлөр.

Жених келер өйдө эмегени болотон кижини «кашага кожуп иип саларга» белен. Баланын ада-энеси женихтен коркып, оны сүүгилебей жат. Ап-

ломбов бойнынҗы серемҗизиле, укаа сөстөриле ончолорынын күүни жаңгача кыйнап җат. Айылчылары — ала-көндөблөг жуулган, бойлары ортодо җакшы таныш эмес улустар. Бу улус бир де немеде колбузы җок, — олоордо җилбүү де, наҗылык та җок, жаңгы алыҗып турган улуска да күүнзеги-дебейт. Кажы ла кижжи җүк ле бойы керегинде кичеенет, арткандарын өштөп, олоорго күүннип турат.

Спектакльда бир канча тоолу чокум ла кезем бурулталу ойындар болор учурлу. Баштапкызы — ужин башталар тушта — айыл ээзи Ятла шугаан чыгарып турган өйдө. Качан Апломбов «ончозы оспоктоп айтканы» деп кыйгырып ийгенде, тойдо отурган бастыра улуска (залда көрүп отурган улуска база) шугаан кыйалта җок болор деп җарт көрүнип турган тушта. Ять дезе, кажы ла кижиге җакшы көрүнерге, эмезе женихтинг, эмезе баланын ада-энезининг сырагай ла чамчылчак җерлерине тийдире айдып, каруу берип җат. Качан Апломбов «мынаҗ ары кедери чыгар!» деп кыйгырарда, музыка туш ойноп турарда (дирижер — мынызы тост болор деп, бодогон аайлу) чыккан шугаан сырагай ла бийик кемине җеткен өйдө. Җе Ять өдүшке берген беш салковойды кекей берерде, Апломбовтың оны берер күүни җок. Эп-җоксынып ончозы тымый береле, бойлары ортодо шымыраныҗа бердилер. Ондый керектерге таскап калган шафер тымый берген айалганы тузаланып, невестанын ада-энези учун чөбөй көдүрерде шугаан сыныга берди. Ончозы токунай берерде, Ньюнин кирип келет.

Онын көрүнип келгени — пьесанын действиезинде экинчи бурулта тужы башталат. Ол өткүн үниле айдат: «Акырыҗар, господалар, ажан-багар! Акырыҗар!» Тойдо отурган улус ажанырын токтоткылап, кандый кайкал боло берди деп бодогылап, Ньюнин Настасья Тимофеевнала не керегинде эркектежип турганын тындап, оны билерге кичеене бердилер. Ньюнинге Апломбов жууктап келет. Бу сцена сүрекей тўрген өдөр учурлу. Ньюнин тынастзынып, мендеп, төгүндеп, — генералды экеддим ле деп, — айдып, бойнын кылыганын җажырып саларга мендейт.

Онын кишининдеги бөлүги — Реунов-Карауловтың көрүнип келгени. Ончолоры «генерал» җаар күндүлү көргилеп, шакпыраҗып, җерлерин седиштире жаңгыдан отурат. Җе, учы-учында жаңгы ла энчү болды деп эмди ончозы энтү, җакшы болуп өдөр туры деп көрүнип җат. Ненинг учун дезе, кажы ла кижжи генералга кандый бир сөс айдарга, онын аҗарузын бойы җаар эдерге күүнзегилейт, җе ононг не де аайы җок сцена боло берет. Карыган апшыяк бойнын үскеринен улам, онын көп сөстү эрмеги көдүрингилү ужинди токтодып ийгенин, ол бойы дезе кемге де җилбүлү эмес болганын, оны, җүк ле «генеральский җамылузынан» улам, тойго кычырганын, ондоп то турганын җок. Тойго шак ла оны көстөп алдырткан болзо, байла, мында оны сүүп турган керекте җилбилү болор деп, ол серемжи җоктонг бодоп турган, ого үзеери ужинде онын жуугында матрос кижжи отурганын көрди. Настасья Тимофеевнанын «генерал эмес болзорор, акчаны не керек алганыҗар?» деген уйалбас кыйгызын Реунов-Караулов ол до тарыйын ондоп болбой җат. Кандый да коркушту, аайы-баҗы җок җаман, уйатту неме боло бергенин карыганак сезип те турза, оны ненинг учун җамандагылап тургандарын ондоп болбой отурат.

Җе оны канайда уятка салганын ол ондоп алган тужы учкары көрүне берет. Онын оозынан «ары кедери барыҗар!» — деп ачурканган кыйгы чыгат. Бу сөстөрдү ол сүрекей күчтү, бойына бийик бодолду айтканынан улам, ончолоры тымый берет. Онон арыгы монологты («Эҗик кайда?» деп сөстөргө җетире) ол база онойып ок ачурканын ла бийик күүндү өткүрет. Бу чугулдын кийининде ол уйдаай берет, ого күч, ол кайдаар барарын билбей турат. Реунов-Карауловтың монологты ла онын чыгып барарын ондо отурган улус унчукпай, тым отурып өткүрер учурлу. Кары-

ган өбөгөндү кандый айалга чугулдатканын олоор ондогылабай жат, олоордон кем жок бийик кижжи, бу тушта олоордын алдында турганын, олоор эзегилебей жадылар. Бойынын ақтауу күүнүн жамадаткан кижжи неден улам чугулдаганын, олоордын жапсыжып турганын ла төгүүнүн былча жамаан көрүп турган кижжини ондо отурган улус баштапкы ла катап көрдилер.

«Тойды» ойноорун башкарып турган кижжи ле ондо ойнойтон улус аярузын пьесанын кайкамчылу тилине эдер учурлу. Барып танцевать эт деп айтканына «Буттарымла жүзүн-жүүрлөдө мыйрындадарга, мен кандый бир Спиноза эмес» — деп, Апломбов каруу берет. «Мен ачабымнан ондый эмезим ине—слердин бистегеригер неге керек жок, же мен бойымды кемге де болзо мекелетпезим». Бу кижжи күүнине чаптык тил жагыс та Апломбовто эмес, Жигаловко ло онон до өскөлөрине келижип жат. Жигаловтын жаантайын төгүн-меке керегинде эс алындырат, Ять биле-тура жылбындап турат, Дымба дөзе Греция керегинде кыскарта айткан сөстөри «не ле неме бастыразы бар», Ревунов-Карауловтын орус флоттон алган сүрекей көп сөстөрин угарга да өткүн.

Ойноп турган улустын костюмдары бир де чүми жок.

Ять телеграфист кижжинин кийимин кийет, ол жаан эмес азу сагалду да болзо кем жок. Мозговой — матрос кийимдү. Эр улустын арткандары фрак кийимдү эмезе кара костюмду, кара эмезе ак галстукту. Невестанын энези узун, чүмдөп көктөгөн платьелү, Змеюкина — кып-кызыл кийимдү. Онын чачы бийик түрүүлү, сыргалар, жүстүктөр кийер, чачында — «искусственный» чечек. Дашенька мечетке кирер кийимдү, торко фаталу.

Ак скатерть жабып салган узун столдо — көп бутылкалар, графиндер, табактар турар учурлу. Айак-казаннын тоозын, тойго туружар улустын тоозына жеткил эдип, ажындаыра тургузып салар керек. Фрак кийимдү көдбчи-лакый курсакты табакка салып экелгенде, курсакты кемге ле экелген, ол кижжинин сол жаынан туруп, берип жат.

Редактор *Е. П. Плеханова.*

Тех. редактор *С. Суразаков.*

Корректор *С. Сабашкина.*

АН 25939. Сдано в набор 8/IX-53 г. Подписано к печати 6/Х-53 г.
Объем 1,25 п. л. Уч. изд. л. 1,5. Заказ № 1477. Тираж 500 экз

г. Горно-Алтайск, типография облисполкома.

8/2 2001

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Колич. предыд. выдач _____

30 / 1376.

Бесплатно

47179

А. П. ЧЕХОВ

С В А Д Ь Б А

На алтайском языке

В помощь художественной самодеятельности

ГОРНО-АЛТАЙСКИЙ ОБЛАСТНОЙ
ДОМ НАРОДНОГО ТВОРЧЕСТВА

9